

منصوره کلهر

جامعه‌پذیری فرزندان

● زمانی که الگوهای مخالف برابری زن و مرد به کودکان القا می‌شود نمی‌توان عکس آن را در بزرگسالی به آن‌ها تلقین کرد.

● تمام فرایندهای تربیتی حول محور تمایز بین دختر و پسر می‌چرخد. نشانه‌های این تمایز بر تمام خواسته‌ها و انتظارات پدر و مادر نقش بسته است.

● فرزندان امروز والدین فردا هستند. آنان در سنین کودکی شاهد تفاوت جهان مردانه و زنانه‌اند و دختر و پسر هر یک خود را متعلق به یکی از این دو دنیای متفاوت می‌دانند.

● ابتدا خانواده پدر و زنانه‌ها و بعد خانواده‌های دیگر، الگوها و رفتارهای مسئولیت را القا می‌کنند و در بزرگسالی هم‌اکنون هم‌اکنون و همکاری را تاراج.

در این مقاله شیوه‌های جامعه‌پذیری فرزندان دختر و پسر و مسایل و مشکلات فعلی جامعه‌پذیری آنان مورد بررسی و نقد قرار می‌گیرد. برای تغییر در شیوه‌های اجتماعی کردن متناسب با تحولات اجتماعی، اقتصادی، فرهنگی و جهت حفظ حقوق زنان و تقویت و تحکیم نهاد خانواده راه کارهایی ارائه می‌شود.

خانواده کوچک‌ترین واحد اجتماعی و اساس و بنیان جامعه است. هیچ‌یک از نهادهای اجتماعی از نظر پایداری و عمق و میزان تأثیر بر زندگی و سرنوشت افراد به پای خانواده نمی‌رسد. نقش گسترده و مهم خانواده در زندگی فرد از یک سو و نقش تعیین کننده‌ی آن در نظام اجتماعی توجیه کننده‌ی اهمیت این نهاد در طول تاریخ است. در خانواده با همه عرصه‌ی وجود می‌گذرانیم، رشد می‌کنیم، شخصیت ما تکوین می‌یابد، با همه‌جمله ارزش‌ها، عقاید و مقررات و حقوق و وظایف خود آشنا می‌شویم.

در اسلام و همچنین در کشور ما بگوش مستثنی نسبت به خانواده وجود دارد و خانواده را بهترین مکان برای زندگی افراد می‌دانند. در جهت حفظ و پایداری آن تدابیر اندیشیده می‌شود اما گاهی این تدابیر متناسب با زمان و موقعیت کنونی نیست و الگوهایی که در خانواده، مهریه، مهریه، گروهی و... در جهت تثبیت و تحکیم خانواده، امروزه هدف اصلی یعنی بهبود روابط خانوادگی دور می‌شود. زیرا به جریان متفاوت اجتماعی کردن کودکان (دختر و پسر) که یکی از راه‌های تحکیم خانواده است توجهی نداریم. در عصری که حقوق و وظایف و نیازها در سطح جهانی مطرح است خانوادگی محصور و محدود به محیط

خویش، وظایف اجتماعی کردن را که حق داریم از آن متوقع باشیم یعنی آماده ساختن مردان و زنان آینده که توان رویارویی با مسایل و مشکلات متعدد(تفکیک نقش‌ها، آزادی اجتماعی، اقتصادی، همزیستی مسالمت‌آمیز، تقابل و عقاید گوناگون، رعایت حقوق انسانی بدون هرگونه تبعیض، تطبیق با تغییرات تکنولوژیک و تغییرات سریع ارزش‌ها) را ندارد.

برای تداوم و تحکیم مبانی خانواده و تلاش در جهت سلامت و سعادت جامعه شناسایی چگونگی جریان جامعه‌پذیری فرزندان و ضرورت تغییر در این روند و جریان متناسب با زمان و موقعیت برای حفظ و پایداری خانواده ضرورت دارد.

نقش و کارکرد جامعه‌پذیری

اجتماع‌پذیری جریان تدریجی تربیت اجتماعی، یادگیری راه و رسم جامعه، ارزش‌ها، رفتارها، ایفای نقش‌های گوناگون و چگونگی پیروی از نهادهای اجتماعی است. عناصری که در اجتماعی شدن افراد مؤثرند از طریق آن‌ها افراد جامعه‌پذیر می‌شوند عبارتند از: خانواده، گروه‌های همسال، مدرسه، و مسایل ارتباط جمعی، نهادهای مذهبی، آموزش‌های رسمی و غیررسمی.

گرچه جریان اجتماعی شدن افراد از بدو تولد تا آخرین لحظات زندگی ادامه می‌یابد ولی بنیان آن در نطفه‌های اولیه زندگی پی‌ریزی می‌شود. تربیت اجتماعی برای فرد و جامعه امری حیاتی است و همین جریان است که کودک را به صورت عضو مفید و سازنده

جامعه درمی آورد و او را برای پذیرش و ایفای نقش های گوناگون آماده می سازد.

جامعه پذیری نه تنها بر یادگیری ارزش ها و هنجارها بلکه در رشد فیزیکی و شخصیت کودک تأثیر می گذارد و اعمالی مانند راه رفتن، غذا خوردن، سخن گفتن تا جدوج زبانی به تربیت اجتماعی مربوط است. اهمیت جامعه پذیری در سال های اولیه زندگی به خاطر صدمات خورداری کودکان، از رشد کامل است و یادگیری بیش تر از طریق تلقین و تقلید صورت می گیرد. کودکان ناآگاهانه تحت تأثیر تلقینات والدین قرار می گیرند و تجربیات و اطلاعات آنان را اخذ کرده و همین آموخته ها پایه های شخصیت کودکان را در بزرگسالی تشکیل می دهد.

جزایان جامعه پذیری کودکان در خانواده و سایر نهادها، بویژه جنسیت است و پرورش و تربیت انسان، مسأله ای از جنسیت او مورد توجه قرار نمی گیرد و امکان انتخاب نقش های آینده براساس علائق و توانایی ها بسیار کم است. مسئله این است که به پسران و دختران الگوها و تصورات و نگرش های یکسان برای تشکیل خانواده، حفظ و تداوم آن، داده نمی شود ولی

تعمیرات نشان می دهد: رضایت زن در ازدواج شوهر در زندگی و رضایت منحصراً بودن کار منزل به زن دارد.

● کتاب هایی که کودکان در سنین خودسالگی و پیش از رفتن به مدرسه نگاه می کنند، ارزش ها و عقاید جنسیتی را به آنان القا می کند.
● آشنا ساختن دختران و پسران با نقش های اجتماعی باید منطبق با تغییرها، پیچیدگی ها و تحولات هر دوره باشد.

● هرچه تقسیم کار وظایف بر حسب جنس افزایش یابد، رضایت زن از ازدواج کاهش پیدا می کند.

دختران را مطابق با الگوهای مردانه و پسران را مطابق با الگوهای زنانه بار آوریم بلکه تربیت باید به گونه‌ای باشد که هر فرد بتواند انتخاب، رشد و شکوفایی مستقل از جنسیت پیدا کند. اگر هم پسران و آزاد گذاشتن بیش از حد پسران و محدودیت دختران به خاطر جنسیتشان سبب می‌شود پسران احساس برتری و خودبینی و شایستگی کنند و دختران احساس ضعف و فرودستی. با القای این احساسات از پیش تعیین شده، چقدر نیرو و استعداد را تلف می‌کنیم؟ با این شیوه‌ی متفاوت اجتماعی کودکان چه گونه می‌خواهیم شاهد شکم و تثبیت خانواده باشیم؟ گروهی فقط مسئولیت و گروهی دارای اختیار، گروهی با وظایف و گروهی با حقوق آشنا می‌شوند. آن وقت انتظار داریم در آینده‌ی تمام زمینه‌ها همکار و باور هم باشند. وقتی پسران برای نقش همسری، پدری تربیت نمی‌شوند چه گونه در ایفای این نقش‌ها موفق باشند؟

جامعه، خانواده، قتل، جنسیت و پسران برای مرد و زن تعریفی نیستند. زنان در از زوجیت استقلال و عزت فرزندان و بر تصمیم‌گیرنده نیستند استقلال و مسئولیت و حتی بر پسران آنان از خانه منوط به پسران نیست. فرزند در جامعه‌ای متأثر از جنسیت یا نگاه به قتل رسمی و نوشته شده است. این نگاه حاصل ارزش‌ها و نگرانی‌ها را مشاهده می‌کنیم. اگر ارزش‌ها اصلاح شوند اولین گام را جهت تقویت خانواده برداشته‌ایم. تحول نهاد خانواده به عنوان اولین نهادی که افراد در آن جامعه پذیر می‌شوند و شخصیت اولیه و نهایی خود را به دست می‌آورند، منوط به اصلاح قوانین رسمی و غیررسمی می‌باشد. نظام حقوقی موجود در نظام سنتی کارکرد داشته ولی متناسب با مقتضیات امروزی نیست و باید از تحولات اجتماعی تبعیت کند.

تقویت و تحکیم نهاد خانواده منوط به القای ارزش‌های برابر به فرزندان است تا یاد بگیرند نسبت به افراد جامعه، همسر، فرزندان و ... حقوقی مساوی با خود قابل شوند، در پرتو برقراری عدالت، نارضایتی‌ها از بین می‌رود و شاهد همزیستی مسالمت‌آمیز افراد با افکار و عقاید گوناگون در کنار هم خواهیم بود.

در جریان جامعه‌پذیری، هنجارهای نقش جنسیتی باید دگرگون شوند. در انجام کارهای خانه پدر، مادر و پسر و دختر مشارکت داشته باشند تا کارها به زان و مردانه تقسیم نشود.

خانواده، میراث و سایر نهادها باید به کودک امکان و آزادی انتخاب نقش اجتماعی خود را براساس ویژگی‌ها و توانایی‌های خاص خود بدهند نه براساس الگوهای نقش‌های جنسیتی سنتی. امروزه برای فرد فرد افراد جامعه از لحاظ فرهنگی، اجتماعی، سفلی امکاناتی به وجود آمده. نگرش‌ها تغییر کرده، دیوارها بلند یافته و تکنولوژی وجود جنسیت خاص را در خود اکثر مشاغل بی‌معنی کرده‌است. تحقیقات در زمینه‌های مختلف فرهنگی، اقتصادی، اجتماعی، سیاسی تا سفر به کرات آریسانی، هیچ‌کدام به ویژگی‌های جنسیتی نیاز ندارند. لذا باید این اصول در جلسه‌ی پذیری کودکان مورد توجه قرار گیرد و هر کودکی را براساس تمایلات، استعدادها، تربیت کرد نه براساس قالب‌های از پیش تعیین شده.

عوامل و شرایطی لازم است تا زنان بپذیرند علی‌رغم تفاوت‌های بیولوژیکی با مردان برابری و احساس فرودستی و وابستگی نکنند، برای تنگنا خانواده باید رابطه‌ای برابر حاکم باشد. امکان ندارد بین آزادی که رابطه‌ی قلبیه و مغلوب یا یکدیگر دارند گفت‌وگو، همکاری و تفاهم صورت گیرد، گفت‌وگو مستلزم آن است که طرفین یکدیگر را برابر احساس کنند. فرهنگ ما از تمام وسایلی و امکاناتی که در اختیار دارد استفاده می‌کند تا افراد هر دو جنس را با رفتارهایی کاملاً منطبق با ارزش‌ها و هنجارهای سنتی بار آورد. بنابراین نه‌وی جامعه‌پذیری و روند اجتماعی کردن باعث می‌شود، کودکان رفتارهای دخترانه و پسرانه داشته باشند البته این به معنای این نیست که ما

انواع دیگر رفتارها و آداب امکان‌پذیر است و دگرگونی‌های اجتماعی به دنبال خود دگرگونی در فکر و نحوه‌ی زندگی را به همراه دارد و هماهنگی با این تحولات، لازمه‌ی زندگی در عصر تکنولوژی است.

نتیجه‌گیری

خانواده در طول تاریخ یا دگرگونی‌هایی همراه بوده است که حاصل تحولات و تغییرات اجتماعی است خانواده‌ی هسته‌ای امروز نمی‌تواند کارکردهای خانواده‌ی گسترده را داشته باشد و براساس الگوهای گذشته به تربیت اجتماعی دختران و پسران بپردازد. آشنا ساختن دختران و پسران با نقش‌های اجتماعی باید منطبق با تغییرات، پیچیدگی‌ها و تحولات هر دوره باشد. تفکیک شدید نقش‌ها براساس الگوهای سنتی و حضور زنان در عرصه اجتماع، همگام با هسته‌ای شدن خانواده، نقش‌ها و وظایف متعدد و گوناگونی را بر عهده‌ی زنان گذاشته و آنان را در مواجهه با انتظارات متضاد دیگران قرار می‌دهد. تمدد نقش‌های زنان در خانواده به‌علاوه حضور در اجتماع، با اندک حقوق مدنی، همگی به استحکام نهاد خانواده آسیب می‌رساند و زمینه را برای گسترش روابط خصومت‌آمیز میان زن و شوهر و آسیب‌پذیری کودکان فراهم می‌کند. تحقیقات نشان می‌دهد رضایت زن بر ازدواج، رابطه‌ی منکوس و معنی‌دار با قدرت شوهر در زندگی، منحصر بودن کار منزل به زن دارد. بنابراین هرچه تقسیم کار و وظایف برحسب جنس افزایش یابد رضایت زن کاهش پیدا می‌کند. (آندره میشل، ۱۳۵۲)

تأکید جامعه بر نقش مادری و فراموش کردن نقش پدر به قدری است که در جامعه‌شناسی، میثت جامعه‌ی بی‌پدر به وجود آمده است. در حالی که باید دانست کودک در کنار خود به فردی محبوب و صمیمی نیاز دارد که این فرد الزاماً همیشه مادر نیست، پدر نیز وظایفی به عهده دارد. (عزاززی، ۷۶)

در جوامعی که مهم‌ترین نقش مرد اداره زندگی و نان‌آوری است، نقش پدری فراموش می‌شود. در حالی که کودک به رابطه‌ی عاطفی با پدر نیز نیاز دارد. اگر هدف تقویت و تحکیم خانواده و رسیدن به خانواده‌ی مشارکتی است این نگرش را باید ایجاد کرد که پدری نیز مانند مادری در زندگی کودک اهمیت دارد.

منابع:

۱. اعزاززی، شهلا (۱۳۷۶) جامعه‌شناسی خانواده، تهران، روشنگران.
۲. بیابانگرد، اسماعیل (۱۳۷۸) روان‌شناسی نوجوانان، تهران، دفتر نشر فرهنگ اسلامی.
۳. جاسکینی سلوئی، النسا (۱۳۷۷)، اگر فرزندی دختر دارید (ترجمه‌ی محمدجعفر بوینده) تهران، نشر نی.
۴. ساروخانی، باقر (۱۳۷۵) مقتضای جامعه‌شناسی خانواده، تهران، سروش.
۵. میشل، آندره (۱۳۵۲) جامعه‌شناسی خانواده و ازدواج (ترجمه‌ی جمشید بهنام) انتشارات دانشکده علوم اجتماعی و تعاون دانشگاه تهران.
۶. میشل، آندره (۱۳۷۶) پیکار با تعیض جنسی (ترجمه‌ی محمدجعفر بوینده) تهران، انتشارات نگاه.

نشر مادر تقدیم می‌کند:

لیت

جوانان و از زوایا

● جوانان و ازدواج (چاپ چهارم) نویسنده: لکجهان نیا

- با احتیاط پای سفره عقد بنشینید.
- شما دختر و پسر عزیز که شناخت کافی از روحیه خود و همسر آینده‌تان ندارید، هیچ سووا از دواج نکنید.
- قبل از اینکه از روحیات، طرز فکر و نگاه خود و نامزدتان به زندگی مطلع نشده‌اید از دواج نکنید.
- خواستگاران واقعی چه مشخصاتی دارند؟ ازدواج از روی احساس چه مضراتی دارد؟
- تحقیقات و پرسش و جو کافی نیست.
- قبل از ازدواج از قوانین خواستگاری، نامزدی، شیربها، جهیزیه، مهریه، حق طلاق، شرایط ضمن عقد، حق مسکن، شریک شدن در تعلقه‌ها و آوایی، مزد و سایر حقوق خود آگاه شوید.
- کالستک و بی سند را امضا نکنید.

● زن امروز، مرد دیروز! چاپ ششم نویسنده: لکجهان نیا

- تحلیلی بر اختلافات زناشویی و راه حل آنها
- با شناخت ریشه اختلافات زناشویی و راحل آنها اختیار زندگی خود را به دست گیرید.
- راههای دستیابی به قلب همسر را بیاموزید.

● حق با مادرم بودا ترجمه: سوسن ملکی

- آشتی مادران جوان با مادرانشان!
- صبر کن خودت بچه‌دار شوی! آن وقت درد مرا می‌فهمی!
- چه کنی زننده بگویم گویای دختران جوان و مادرانشان می‌باشد؟
- آشتی مادران جوان چگونه و در چه شرایطی زودتر صورت می‌گیرد؟
- وسایح نکته نلی دیگر در کتاب حق با مادرم بوده

● نوجوانان چه می‌گویند؟ نویسنده: لکجهان نیا

- با نوجوانان مشکل گفتاری و رفتاری دارید؟
- حرف همدیگر را نمی‌فهمید؟
- پس از کمی گفتگو کارتان به مشاجره می‌گشود؟
- زیاد حرف می‌زنید، درس نمی‌خواند و ...؟

نویسنده: لکجهان نیا
چاپ اول: ۱۳۸۲
چاپ دوم: ۱۳۸۳
چاپ سوم: ۱۳۸۴
چاپ چهارم: ۱۳۸۵
چاپ پنجم: ۱۳۸۶
چاپ ششم: ۱۳۸۷

